

יעקב שלמה לוי

על חכם אליעזר בתימן ועל שמחת תורה חסידית
בצנעא, על חברת מלביש ערומים ועל מה שבין יין ליין, על
מסחר עתיר יושר ועל הכל – על אישיותו ופנימיותו של
חסיד הוסיאטין שורשי. רבי ליפא שוואגר ז"ל. כתבה שניה
ואחרונה.

*****

"רבי ליפא שוואגר סוחר הספרים והביבליוגרף המפורסם בכל קצוי תבל" כפי שכותבים
עליו במקומות הרבה, כלום בזאת התמצתה גדולתו בשטח הספר היהודי? לא ולא!
בשני דברים הצטיין והתבלט רבי ליפא בתחום עיסוקו. שתי תכונות שהעמידוהו גבוה
גבוה מעל כל בני מקצועו למסחר כתבי היד והספרים העתיקים: ראשית, היו אלו חושיו הנדירים

לזיהוי, לאבחנה, ל"מבינות" על כל כתב יד או דפוס עתיק שבא לידו. "היתה לו אינטואיציה גאונית" תיארוהו לימים מכירים בני מקצוע. אבל הרבה מעבר לזאת השפיעה אישיותו הוא על עיסוקו. הוא היה איש הספר בכל לבו ונפשו, תלמיד חכם שכל מהותו תורה וחכמה. כיון שכך גם התמצא בנאמר בתוך הספרים ולא רק בערכם וגילם או שנת הדפוס ומקומו. הוא היה מחובר לנשמת הספרים ולא רק לגופם.

"לא היה סוחר בשורש נשמתו אלא אוהב ספר" - כתב עליו מעריץ, חבר למקצוע - "ומשום כך כל גילוי ספר חדש היה בשבילו מקור שמחה. מתיחד היה עם הספר, קורא בו ועומד על האופייני והמיוחד שבו. לילות היה שם כימים כדי לחשוף את צפונותיו... גם בזמן האחרון, כשלקה בעיניו ולא יכול לתפוש את הכתוב בדיוק, הבחין מתוך חוש טבעי בערך כל ספר. ובזמן שהיה מנהל מו"מ עם חובבי ספרים היה מוסר להם ידיעות ביבליוגרפיות יקרות שפרטיהן לא נרשמו בספרות המחקר. שיחת חולין שלו היתה רבת ענין וכל באי ביתו נהנו ממנה הרבה. לא במעט העשיר את ידיעותיהם של חוקרים מפורסמים וביבליופילים מובהקים. במידה מסוימת היה מדריך ומורה לאוהבי ספר..."

היותו של רבי ליפא איש ספר בנפשו ואמונתו - זו היתה גם הסיבה לכך שהוא מעולם לא ביקש עבור הספרים וכתבי היד מחירים מופקעים ואפילו לא גבוהים מדי, גם במקום שיכול היה לקבלם ללא היסוס. הרווח הכלכלי מעיסוקו בספרים תפס אצלו מקום משני בעיסוקו הביבליוגרפי. וגם זה, כדרכם של חסידי אמת, רק כדי קיום הנפש ולא לצורך עשירות. זו היתה גם הסיבה שהביאתהו לנדוד על פני ימים ומדברות לצורך השגת כתבי יד נשכחים. היתה כאן תחושה פנימית עזה של שליחות ואהבת תורה בלתי נדלית.

מרקו: הצעה שנתבדתה

בניגוד מוחלט לאופיו השליו והשקט, הרי שבחיפושיו אחר כתבי יד לא ידע רבי ליפא מנוח. בשנת תרפ"ד עשה שוב את דרכו אל המזרח והפעם - למרוקו. בשהותו בעיר פאס נקרא יום אחד לבוא אצל ראש העיר. היו יושבים ומגלגלים שיחה ביניהם עד שהעלה בפניו ראש העיר הפאסי את ההצעה שבשלה קרא לו: "הן אתם היהודים בפולין נתונים שם במצור ובמצוק ותחת לחץ של גזרות ודחק של פרנסה. הבה ותפעל להבאתם של יהודי מזרח אירופה לכאן, למרוקו, ואנחנו ניתן לכם הנחות והטבות לאין שיעור... והיה יושב ומפרט לפניו את כל אותן טובות הנאה כלכליות שיתנו המרוקאים ליהודי אירופה אם אלו יבואו להתיישב בקרבם. ראש העיר וידידיו לשלטון מעוניינים היו ביהודים יותר מאשר בצרפתים שנשאו עיניהם למרוקו.

בטוב טעם הסביר רבי ליפא לערבי המשופע כי גם אם ישכנע אותו - עדיין לא יביא הדבר ולו יהודי אירופאי אחד למרוקו. מן הראוי להביא הצעה כזו לפני מנהיגי העם והם שיורו את הדרך.

בשובו של רבי ליפא לביתו שבוניה - היה זה בדיוק עת עבר בה הרבי ה"אמרי אמת" מגור בדרכו ארצה, במסעו השני לארץ ישראל. עמד רבי ליפא שמקורב היה אצלו משכבר הימים ונכנס לפני ולפנים, ובנוסף על הצעותיו בענייני ביבליוגרפיה, כדרכו, שטח בפני הרבי את ההצעה המרוקאית הקוסמת. השיבו הרבי כי בשובו מארץ ישראל יענהו דבר.

בשובו של הרבי לפולין דרך וינה, נכנס אצלו רבי ליפא לשמוע את תשובתו. אמר לו הרבי: "אומר לך את האמת! שאני אקח את היהודים מגלות אחת לגלות אחרת?! אין זה עניין בשבילי!" והוא הוסיף ואמר כי במהפכה הראשונה שתקרה במרוקו יהיו היהודים הקרבנות

הראשונים! היה זה בתקופה בה החלה העלייה החסידית מפולין בהשראת ובהכוונת הרבי ורבי ליפא שאל "ומה בארץ ישראל?"

"ארץ הקודש נתנה לנו מן בורא העולם" – ענה הרבי – "ואני מבטיח לך שכל העמים הדרים בה יצאו משם, אבל היהודים לעולם ישארו בה".
ההצעה ירדה איפוא מן הפרק.

חלפו שנים, ותנודות שלטון במרוקו גרמו לזעזועים פנימיים וכמובן וכרגיל היו היהודים הסובלים הראשונים והראשיים. בימים ההם פגש **הרבי ה"לב שמחה"**, בנו של ה"אמרי אמת" את ר' ליפא. פנה ואמר לו: "עכשיו ודאי תבינו אל נכון למה התכוון אבי אז?" - - -

והלך בסערות תימן

השנים הבאות רצופות היו במסעות מזרחה. סוריה, לבנון, תורכיה ובעצם היכן לא?! כל מסע לארצות הקרובות לארץ, הסתיים תמיד בביקור בארץ ישראל, משאת נפשו של רבי ליפא.

כיון שעמד על כך שאי שם בגולת תימן הרחוקה נמצאים אוצרות עצומים של כתבי יד שיד סוחר וחוקר לא שזפתם עד הנה, מיד נפלה ההחלטה בקרבו של ר' ליפא ולא היה עוד ספק בלבו: הוא יסע לתימן!

תימן?! הלא כמו מעבר לסמבטיון נחשבה?! בירכתי הרי חושך מבחינת ריחוקה ובידודה! וכמה טרחות וכמה סכנות כרוכים היו בהגעה עד קהילותיה?! הלא היו הדרכים בחזקת סכנה, והנסיעה או ליתר דיוק הרכיבה במדברות, לא מן הדברים הקלים היתה לגליצאי תושב וינה, ולא מן הדברים הבטוחים בארץ זרועת שבטים פראיים שאף את שפתם אינו יודע. עם כל זאת לא היה בכל אלו בכדי למנוע או להניא את ר' ליפא מלבצע את רצונו. ולא חלפו ימים מרובים עדי דרכו כפות רגליו על אדמת תימן הרחוקה.

שתי דרכים מובילות לצנעא הבירה: דרך המדבר, עשרים ואחד יום מנמל עדן, ודרך אחרת, שיש בה רק מהלך חמישה ימים עד לצנעא. רבי ליפא בחר להגיע בדרך הרחוקה, דרך המדבר, לפי שכך יהיה בידו לבקר בדרך בערים שדרים בהן יהודים, כדי לחפש ספרים. ואכן, בדרכו מעדן לצנעא ביקר בבאיב, ירין ודמאר, אלה הערים הראשיות בהן ישבו יהודים. יותר משהיה קשה עליו טורח הדרך קשתה עליו השהות במחיצת המחמר... בור ועם הארץ, שבשונה מאחיו התימנים לא היה בקי אפילו במקרא. לימים שאלוהו: מה למדת מהמחמר. השיב רבי ליפא: רק את המילים ימין, שמאל, ו"עמוד" בתימנית...

אחרי שלש שבועות של נדודים על גבי חמור במדבר השומם, דרכו רגליו של רבי ליפא בשערי צנעא הבירה, שגם מרכז הקהילות ועורק החיים המרכזי שלהן היתה. הוא התאכסן בבית אחד היהודים. משם יוצא היה לבתים של אנשים עליהם שמע שיש בידם כתבי יד עתיקים, ירושה מדורות.

כיון שבא שמה הביטו בו הכל בפליאה, כיון שלא היו מורגלים באנשים מאירופה או בכלל מן החוץ שיבקרו בארצם. אף היו כאלו שחששו הימנו מתחילה כיון שבמהלך השנים שקדמו בקרו שם כמה שליחים ציוניים שזרעו בקרבם זרעי כפירה וחילוניות. אבל משעמדו על טיבו שיהודי ירא וחרד הוא נרגעו, ולא עברו אלא ימים מועטים עד שנתחבב על כל בני הקהילה. כיון שכך עמדו ועזרו על ידו רבות בחיפושיו. בזכותו ניצלו מתימן כאלפיים כת"י (!) שהוא גאלם משם ובעצם משקיעה בתהום הנשיה. את כתבי היד מכר מאוחר יותר לספריות ולסוחרים בכל רחבי העולם היהודי עמם עמד בקשר.

דמותו האצילית והעדינה שבתה את לבם. ועל אף שלא הבין מילה אחת בערבית וגם לשון הקודש שלו שונה היתה במבטאה הרבה מזו של התימנים, עם כל זאת הבין הוא אותם והם אותו. בתכונותיו הנפלאות הצליח להתחבר עמם ולהשתלב שם יפה יפה. התפלל עמם וסעד עמם והכיר מקרוב את אורחות חייהם, מנהגיהם ומאכליהם. ביקורו בתימן שהתמשך על פני תקופה ארוכה היה לשם דבר והתפרסם בעיתונות התימנית(!) יהודי הקהילה נהנו גם הם להכיר יהודי נאמן מסוג חדש שהם לא הכירו עד הנה וגם עבור הגויים המקומיים היה הדבר בגדר חידוש. דא עקא, יהודי תימן לא הסתדרו עם השם "ליפא" וגם לא כל כך עם שם המשפחה "שוואגער". כיון שכך הרי הוא מכונה בעיתונים, במכתבים ובשאר המקומות שבהם הוזכר כ"חכם אליעזר", "הרב אליעזר" וגם רבי "אליעזר שוואגער". (באחד ממכתבי התקופה שנשלחו מתימן, כאשר רצה הכותב לתאר את מצבם הכלכלי הדחוק של יהודי תימן, כתב לאמר: "שאלו את פי המבקרים בארצנו ויגידו לכם, מד"ר פון ויזל הי"ו ועד הרב אליעזר ( ) יצ"ו מוינה". כאומר: כולם יעידו על כך, למן מבקרינו החילוניים ועד האדוקים ביותר. אלא שהסוגריים אחרי המילה אליעזר נמצאים במכתב המקורי! הכותב שלא הסתדר עם השם "שוואגער" השאיר לבינתיים מקום פנוי עד לבירור ההגייה והכתיב של השם...).

אנשי הקשר שלו בתימן היו בני משפחת חבשוש. שכך מקובל היה בצנעא: איש כי יבוא מארץ אחרת, הן יהודי והן גוי, מקבלים אותו ומלווים אותו בני משפחת חבשוש. והיא משפחה תימנית בעלת קשרי מסחר מקיפים.

ערב חג הסוכות בשעות הבוקר הגיע רבי ליפא לבית חבשוש. לסוכה של משפחת חבשוש היה גג בנוי, ובסוכות פתחו אותו וכיסו בסכך. היתה זו סוכה משפחתית ענקית לפי שמנו החבשושים חמישה אחים וכמה אחיות, ומלבד הסוכה המשפחתית הגדולה היתה לכל אחד מבני המשפחה גם סוכה נפרדת. בסעודות החג מתאספים היו כולם בסוכה הגדולה. נוהגים היו בני תימן לסכך את הסוכה בנסרים מפני הקור הנורא, שאם לא היתה הסוכה מסוככת בנסרים לא ניתן היה לשבת בה. על הנסרים מניחים היו סכך. משראה רבי ליפא חשש שמא פסולה הסוכה ואינו יכול להתארח כאן. באותה שעה נמצא בבית החבשושים הרב הראשי ליהודי תימן, מארי יחיאל יצחק הלוי זצ"ל והוא חתן לבית חבשוש. (אביו של הגאון מארי שלום יצחק הלוי זצ"ל מ"כרם התימנים" בתל אביב ורבה של יהדות תימן בארץ. עליו ועל ה"כרם" בעז"ה בכתבות נפרדות, א"ה). פנה לרבי ליפא, נתן בידו ספר ואמר: רבי חכם, קח ספר זה, עיין בו, ואם תמצא שהסוכה כשרה – תבוא, ואם לא – לא! עיין רבי ליפא בספר ואמר: ברוכים תהיו לה' התימנים. אכן כשרה הסוכה.

אפס, למרות רצונו לא עלה בידו לבוא ולהתארח בבית חבשוש כי אם בחג לשמיני עצרת. ומנהג היה בבית חבשוש שבשמיני עצרת מגיעה המשפחה כולה, איש לא נעדר. ואכן הגיעו כולם וגם הרב ועוד כמה נכבדים. לפני הסעודה, הגישו כנהוג אצל יהודי תימן "ג'עלה", תקרובת. לר' ליפא הגישו בכלים מיוחדים. אלא שהוא אמר: "אינני רוצה להיות יוצא דופן, רצוני להיות כמו כולם".

היו יושבים בסעודת החג ושמחים הרבה וקשר עז של ידידות ורעות וחיבה נרקם בין רבי ליפא ובין הרב, והיו מחליפים ביניהם חידודין של תורה ודברי צחות. מיניה וביה מזג מארי יחיאל לר' ליפא מגביע היין אשר לו. ויין של תימן אין בו תערובת, הוא תוצרת בית וכחו גדול וחזק. נתלהב רבי ליפא מטעמו והזמין על אתר כמה בקבוקים לקחתם עמו בשובו לביתו. משהיו מטיבים לבם ביין כדרך שחסידיים עושים בשמחת תורה ומשעלה לפני רבי ליפא זכר מה שעושים

עכשיו חבריו בקלויזים שלהם אי שם באירופה הרחוקה נענה ואמר: "הן שמחת תורה היום, בבית הכנסת רוקדים עם ספרי תורה, הבה ונרקוד פה בינינו לבין עצמנו." שאלו הרב: איך כבודו בריקודים? השיבו רבי ליפא שהיה בגילופין כי כחו יפה וכי אי אפשר להתחרות עמו... אמר הרב: תראה, אנחנו פה יש לנו שיטת ריקודים אחרת. לא כדאי... אבל משנתעקש רבי ליפא נענה לו הרב. וזאת לדעת כי בתימן ידעו הרבנים פרק בריקוד ומנהג היה שם שלאחר החופה מרקד הרב בכבודו לפני החתן והכלה. היו הרב ורבי ליפא מרקדים זה כנגד זה לקול מצהלות המסובים. וריקודם של בני תימן ריקוד קצבי הוא ולא היה ר' ליפא מורגל בכך... עד שהודה בפה מלא כי מארי יחיא מיטיב לרקד הימנו... וכך היו שותים ושמחים עד שלאחר ברכת המזון שכב ר' ליפא לישון ולפכח יינו בבית חבשוש ובאותו שמחת תורה טעמה צנעא קצת מטעמה של שמחת תורה חסידית...

רושמו של הביקור היה עז כל כך עד ששמעו של חכם אליעזר הגיע לאזניו של האימאם, מושל תימן. רבי ליפא מצדו מעוניין היה ביצירת קשר עמו בכדי שיוכל לפעול ולנוע בתימן ללא חשש. וכך סודר באמצעות מארי יחיא יצחק הלוי כי החכם היהודי האורח יגיע לביקור מלכותי. בדרך כלל היה האימאם חשדני מאד כלפי האורחים שהגיעו מחוץ לארצו כיון שאלו היו חילוניים על פי הרוב והאימאם ראה בהם סכנה ליציבות שלטונו, דווקא אישיותו של ר' ליפא האדוק, עטור הזקן והפאות ונעים ההליכות השאירה עליו רושם כביר. הוא האציל ברכתו לר' ליפא כי ימשיך בקיום מצוותיו.

אפס, לא חלפו ימים מרובים לשבתו שם עד שהחל ר' ליפא שולח ידו במקצוע נוסף... שוב לא עמדו לנגד עיניו רק ספרים וכתבי יד, כי מצבם הדחוק ועוניים המשווע של יהודי תימן הדיר שינה מעיניו. המצב הכלכלי בתימן היה אז נורא ואיום. שכבה דקה מאד של עשירים מבוססים ובעלי מקצוע מתבקש היו בכל קהילה וכל היתר - אביונים מרודים העובדים בפרך ואין בידם כדי לחם לאכול ובגד ללבוש. והגרוע מכל - לא היתה שם כל תשתית של מפעלי צדקה ועזרה הדדית. היתה בהם כעין השלמה עם העוני המחפיר שהרי גזרת שמים היא... הפתגם התימני היה אומר: "אין לו לאדם אלא חתונתו ומותו!" שכן בניגוד משווע לעוני התמידי נערכו החתונות ביד רחבה ובסעודות דשנות. אנשים קימצו מפיהם בכדי לערוך חתונה ואת השאר השלימו האורחים... מעבר למתנות שניתנו על פי הרוב בסכומי כסף מביאים היו עמם גם קמח ועצים. וגם כאן - נותרו העניים מחוץ לתמונה. הוזמנו רק הקרובים ומעט ידידים ו...עשירים. בחתונות לא היה מקום לעניים. הם חיו חיי סבל צמצום ודחק מתוך השלמה עם מצבם. וכשראה זאת ר' ליפא, נזדעזע.

כלום במזרח אירופה לא היו עניים? כלום חסרו שם אביונים? היו די והותר. אבל היו חברות. ביקור חולים והכנסת כלה ומלביש ערומים ועזר יולדות והכנסת אורחים. ואילו כאן - לא מיניה ולא מקצתיה. והוא ר' ליפא, שתמיד פרס מלחמו לעני, לא יכול היה לראות ולשתוק.

בצאתו מאחד מערבי שבת של החורף נטל עמו בגדים נקיים להחלפה ובהם בגדים

ארוכים ומחממים. בתימן לא הכירו את צורת הלבוש הזו. לבושים היו באותם בגדים בקיץ ובחורף ומי שהשיגה ידו - וכאלו לא היו רבים - הוסיף מעילים ללבשו. בהיותו בבית המרחץ ראה והנה עני אחד לבוש בגדים קרועים שבשרו נראה מבעדם בעיצומו של חורף. נכמרו רחמיו עליו, נטלו לאכסנייתו ונתן לו במתנה זוג של "גאטקעס" שלמים.

מיד התפרסמה הידיעה המרעישה: "חכם אליעזר מחלק בגדים חמים". במשך השבת עשתה לה השמועה כנפים. ויהי ביום ראשון, הציץ רבי ליפא מהחלון ונדהם. תור ארוך של תימנים עניים השתרך מאחורי הדלת. באו לקבל בגדים חמים מחכם אליעזר שמחלק חנם... מיד ביקש את מארחו לצאת אל האביונים המתדפקים ולהבטיחם כי בעזרת הבורא ידאג לכולם. שמעו, האמינו והתפזרו.

תיכף ומיד יצא עם מארחו וקרא לאסיפה דחופה של רבני ומנהיגי הקהילה. ואלו, שהעריכוהו מאד, נקבצו ובאו. עמד רבי ליפא ונשא דברים לוהטים באזניהם. היתכן? עשירים יש ביניכם והם מעלימים עיניהם מאחיהם האביונים? למה זה לא תקום כאן "חברת מלביש ערומים" כנהוג בכל קהילת קודש ראויה לשמה? מן הראוי היה, אמר להם, שתערכו באופן מיידי מגבית לצורך הלבשה בסיסית לעניים שלא יקפאו מקור.

שמעו הרבנים לדברים, סברו וקבלו. יצאו לבתים וקבצו ממון, קנו יריעות אריג מחמם וחילקוהו בין האביונים לפי אמות, כך וכך לכל נפש. וכך קמה לה לראשונה חברת מלביש ערומים דק"ק צנעא מיסודו של החסיד רבי ליפא חכם אליעזר. בעקבותיה קמה גם "חברת הכנסת כלה" ותודעת הצדקה בקהילה גברה עד מאד.

מובן מאליו כי מעשיו אלו הוסיפו תהילה על תהילתו. כבודו גדל בעיני בני תימן ולא אחת אף כבדוהו בסנדקאות לבניהם!

שלש פעמים ביקר ר' ליפא בתימן, בתרפ"ט ובשנות התר"ץ, ובכל פעם היתה זו נסיעה ממושכת של מחצית השנה או שנה שלמה. הרבה סיפורים נשתמרו מביקוריו בתימן, ברובם סופרו על ידי האנשים ששהו עמו שם ולא בידי רבי ליפא עצמו שחשש לביטול תורה ולא הרבה לספר. אלא שקשה לדעת כל מאורע שאירע עמו שם באיזה משלשת הנסיעות היה.

והנה עוד סיפור שאירע באחד מביקוריו בתימן:

מארי סעדיה שלום כינס לכבוד בואו של ר' ליפא את כל רבני הקהילה ונכבדיה, והכין להם כירה גדולה בביתו. מן המרתף הוצאו חביות יין אדום מתוק.

כטוב לבו שאל חכם אליעזר את מארי סעדיה: מה גילו של היין? נענה המארי ואמר: ח"י שנים. מיד ביקש ר' ליפא יין מר בן אותו גיל, והיין המר הוצא מן המרתף.

ביקש ר' ליפא שני כלי נחושת גדולים, לאחד מזג מן היין המתוק, ולשני – מן המר. אחר שאל: שמא שמרתם את ריאתו של העגל שנשחט לכבוד הסעודה? בני המשפחה אכן שמרו את הריאה כדי להוכיח לאורח שהבשר "חלק", ועד מהרה הובאה זו מן המטבח ונופחה... אבל ר' ליפא הבהיר מיד שלא חשד חלילה בכשרותו של הבשר. הוא לקח את הריאה וטבל אותה ביין המתוק. הריאה התכווצה. שוב שלף את הריאה מן היין המתוק וטבל אותה ביין המר. הריאה כמו שבה לתחייה, והתמלאה אויר.

"רואים אתם?! – אילפם ר' ליפא בינה – "ריאת האדם כריאת העגל היא. מאכלים מתוקים – מזיקים לגוף. מאכלים מרים עדיפים עליהם". והוא הביא ראייה לדבריו מדברי הרמב"ם. אחר כך התעניין בתהליך הפקתם של שני היינות. מארי סעדיה הסביר שהיין המתוק הופק מענבים קלופים, ללא חרצנים וללא גבעולים ואילו היין המר – הופק מהאשכול כולו. נענה ר' ליפא ומצא כאן רעיון חסידי: הקב"ה רצה שנשתמש בכל חלקי הגפן – ליין!

"מסעותיו בתימן, בצפון אפריקה ובטורקיה היו מלווים הצלחה רבה, והוא זכה ליבול-ספרים רב, ובעירנות היה עוקב אחרי המסלולים שבהם נדדו גולי ספרד ופורטוגל באירופה ובאפריקה כדי להתחקות על שרידי הספרים שהביאו הגולים בחשאי ומתוך חרף נפש למקומות ישובם החדש. כיון שהיתה לו ידיעה מופלאה בספרים עתיקים ובכתבי יד, זכה להישגים גדולים וגילה הרבה ספרים עתיקים, לא ידועים או נדירים ביותר... בין כתבי היד שגילה ותוון במכירה, תופס מקום ראשון במעלה כ"י של "משנה תורה" כתוב בעצם ידו של הרמב"ם." כתב אחר מיטתו אחד מחבריו למקצוע.

אבל בתימן נשאר זכרו כדמות אהודה ונערצת דווקא בשל הבשורה חדשה שהביא לתימן בשדה החסד וגמילות החסדים.

לארץ הקודש

מאז ומקדם היתה ארץ ישראל חביבה ביותר על רבי ליפא, ולא פחות משלשים פעמים ביקר בה קודם שנתיישב בה ישיבה של קבע. מאז ומתמיד היו גרמניה ותרבותה - והוא הכיר את תרבותה וספריה – שנואים ביותר עליו. הוא היה אומר תמיד, כבר מאז מלחמת העולם הראשונה: כל חכמתה של גרמניה אינה אלא קליפה. כזו המחפה על הפנים האמיתי והרקוב. וכיון שעלה אותו רשע, היטלר ימ"ו לשלטון בגרמניה, מיד חרד ר' ליפא חרדה גדולה והחל להשקיע מאמצים כבירים לעלות ארצה ולהתיישב בה ישיבה של קבע.

ולא פשוט היה הדבר כלל ועיקר. השלטונות הבריטיים הגבילו את מכסות העלייה ככל שרק יכלו. קשה מאד היה להשיג ויזה של "קפיטליסט", סוחר עצמאי. מי שלא היה בהכשרה או בתנועת נוער, כמעט לא מצא דרך לצאת מאוסטריה. רבי ליפא לא אמר נואש. נסע לארץ, והשתדל אצל ידידו סיר ד"ר נתן אלחנן אדלר שביקש מהנציב הבריטי סיר ווקופ להנפיק לו ויזה עבור בני משפחתו. סיר אדלר היה יהודי מלומד ואספן של כתבי יד ודפוסים ראשונים שחי בלונדון ורבי ליפא ידידו היה ועמד עמו בקשרי מסחר. אחרי מאמצים הצליח אדלר להשיג את הרשיון המיוחל. ובשנת תרצ"ה הצליח רבי ליפא להגשים את משאלתו. זוגתו, שלשת בנותיו ובנו שעדיין לא היו נשואים עלו עמו ארצה ברשיון. בן ובת בעלי משפחה נותרו בפולין.

מזא"ה 18 תל אביב

גם כאן בארץ לא הרפה כמובן ממקצוע חייו. עד מהרה הכירו הכל את הכתובת ברחוב מזא"ה 18 וביתו היה לתל תלפיות לחוקרים, סופרים, פרופסורים וסוחרים שבאו לשאול עצה, לקנות ולמכור וגם לשאוב חכמה ומידע. על לקוחותיו ומשחרי פניו נמנו גדולי סוחר הספרים העתיקים בעולם היהודי וגדולי המומחים בתחום: משפחת ששון, זלמן שוקן, סיר אלחנן אדלר, ש"י עגנון וח"נ ביאליק. אוניברסיטאות אוקספורד וקיימברידג' והאוניברסיטה העברית שיחרו למוצא פיו וגם סחרו עמו - הן עוד בתחילת דרכו, זכתה רשימתו הראשונה של כתבי יד, המעובדת בדייקנות לתשומת לב רבה והמוציאון הבריטי ראה צורך לעצמו לקנות בבת אחת את כל כתבי היד הרשומים בקטלוג זה - אבל לא פחות מכך היתה דלתו פתוחה בפני כל יהודי ואפילו נער ורך. יושב היה תמיד בביתו, מוקף בהמון ספריו שלו ובאלו היקרים מאד שעמדו למסחר היוקרתי, לבוש חולצה קלילה בחום התל אביבי ועליה טלית קטן גדולה גדולה - ולומד. וכל מי שנכנס אצלו נענה במאור פנים, כקטן כגדול. מעולם לא הגביה קולו, לא כעס ולא רגז. רק ישב בסבלנות ובענוה, מוכן ומזומן להשיב לכל שאלה. שמו ותהילתו הבינלאומיים לא פגמו ולו במשהו בענוותו ותומתו. תמיד מתון ולעולם אינו ממהר. על כל שאלה היתה תשובה בידו: "דבר זה נמצא בספר פלוני מהוצאה אלמונית שנדפסה בשנה זו וזו, עיין שם בעמ' ההוא ותמצא תשובה לשאלתך" ... או "לספר זה ישנם י"ב מהדורות ואלו הם..." וכדומה.

על יושרו המסחרי הילכו אגדות. הוא ויתר לעיתים קרובות על רווחים עצומים ומחיריו היו סבירים לחלוטין. "מישהו אחר במקומו היה מתעשר מאד" אמרו עליו מומחים. אבל מבחינתו, כשהוא חשף כתב יד, הרי שאת הרווח העיקרי כבר השיג. כעת נותר רק להשיג תמורתו כדי פרנסתו..."

והרי מעשה אחד שיש בו כדי ללמד על מומחיותו ועל נאמנותו וטוב לבו כאחד: יהודי אחד קנה ספר עתיק מסויים בחנות לספרים עתיקים בירושלים. הספר נשלח לביתו. בדפדוף בו גילה ששני דפים חסרים בו. הוא כתב זאת לבעל החנות וזה השיבו כי יברר בספריה הלאומית. להפתעת כולם התברר שגם בעותק שלהם חסרים שני דפים. הספרן של הספריה הלאומית שיער כי ככל הנראה פרצה שריפה באיזמיר בזמן ההדפסה, ודפים אלו נפגעו כך שלא ניתן להשיג את שני הדפים החסרים. שמע הקונה - איש ספר וביבליוגרפיה - וכמעט השלים עם המצב. ביום מן הימים הגיע לביתו של רבי ליפא והנה גם שם מונח עותק של הספר. כמבלי משים החל לדפדף כדי לחפש אם גם כאן חסרים הדפים. והנה הפתיעו רבי ליפא: "אינך צריך לחפש, שני הדפים נמצאים!"

אבל בכך לא הסתיים הסיפור. הקונה חפץ מאד בעותק השלם אבל רבי ליפא לא דרש ממנו מחיר מלא. ביקש ממנו את העותק שלו - אותו יוכל למכור לקונה אחר - ולקח הימנו רק את ההפרש עבור שני הדפים החסרים!

כאן בתל אביב גם חידש קשריו עם ידידיו התימנים שמאז, שעלו בינתיים ארצה. אף היה יורד לעיתים לשוק הכרמל לקנות חילבה וסחוג... גם הם מרבים היו לבקרו בזכרם לו את החסדים אשר גמל אתם, ושעורר גם אחרים לזה.

אירע פעם כשאחותו נפטרה, והוא ישב "שבעה" עם אחייניו בבית שברח' יצחק אלחנן, סמוך לשוק הכרמל ולכרם התימנים. ביום הראשון לשבעה, כאשר לא היה מנין לתפילה ירד רבי

ליפא לרחוב, פגש כמה תימנים, וביקש מהם להשלים מנין. במשך כל התפילה הם לא גרעו ממנו עין.

בתום התפילה ניגשו אצלו ואחד מהם שאלו ביראת הכבוד: יאמר לי כבודו, האם אתה חכם אליעזר? ר' ליפא הנהן בראשו.

למחרת הגיעה קבוצה גדולה של תימנים מה"כרם". היהודי ששאל אמש לזהותו של ר' ליפא הביא אתו תמונה והראה לו אותה באמרו: "תראה, זה אתה!" בתמונה ראו את ר' ליפא כשהוא סנדק בברית המילה של בנו של אותו יהודי תימני.

מאותו יום כבר לא היה צורך לחפש מנין לשבעה. הרינה עברה בכרם התימנים כי חכם אליעזר האגדי נמצא כאן בסמוך... המוני תימנים עלו לרגל לבית ברח' יצחק אלחנן, סיפרו נפלאות על ביקוריו של ר' ליפא בתימן, ועל הקמת חברת מלביש ערומים וחברת הכנסת כלה ועוד כהנה.

בתש"ו, מיד בתום מלחמת העולם השנייה בה איבד שנים מילדיו וצאצאיהם, נסע רבי ליפא לאירופה בכדי להציל מבין עיי החרבות אי אלו אוצרות רוח. הוא מצא שם אוצר שלא יסולא בפז: סידור תפילה צר וארוך שתבניתו שונה מכל סידור או ספר אחר. הוא רכש את הסידור והביא אותו לישראל. כאן, אחרי בדיקות מעמיקות, אבחן שהסידור הוא סידור שנדפס במחתרת ע"י אנוסי ספרד. הסידור היה צר וארוך כדי שניתן יהיה להחביאו בתוך השרוול וגם הודפס ע"י חותמות גומי - כמו לפני המצאת הדפוס - ולא ע"י גלופות, עקב הסודיות. זהו אחד המסמכים הבודדים שנשארו מהאנוסים. ספריית הבודליאנה שבאוקספורד רכשה את הסידור בסכום גבוה.

הס"ק מהוסיאטין זי"ע בטיש ג' חשוון בתל אביב. ר' ליפא שווגר יושב רביעי משמאל הרבי. (בקצה הימני של התמונה). מימין הרבי עומד ומשמש דודו, ר' ליפא הגדול.

בחצר הוסיאטין שבתל אביב

ויותר משהיה רבי ליפא גאון ופינומן וידען וביבליוגרף ומומחה היה הוא חסיד. חסיד הוסיאטין בכל נימי נפשו, עד עמקי השיתין שבה. עניו, פשטן, בטל ומבוטל לרבי עד כלות וכזה שמסתיר את כל כולו עמוק בלבב פנימה.

"כאן כשבאתי לאה"ק" - מספר הגה"ח רבי בן ציון רחמן זצ"ל במכתב לנכדי ר' ליפא - "כמעט כל החסידים מבית ריז"ן הסתופפו בצל האדמו"ר מהוסיאטין ז"ל ואני בתוכם. שם הכרתי את הסבא וישבתי אתו הרבה הרבה בישיבת חסידים ביחד, האיש הזה עם כל גדלותו בתורה, ובמחשבה, ובבינה יתירה, ובבקיאות בספרים, העיקר היו אצלו הפשטות. כשישב עם חסידים לא

ראו בו שום התבלטות משאר היודים אפילו הפשוטים, הוא היה מקושר לבית הוסיאטין באמונה שלימה ובאהבה יתירה אבל גם בזה לא התבלט... הוא היה בזה מיחידי סגולה ממש, היום כותבים הרבה שיצא לחוץ והוא היה מאלו שהכל היה רק מבפנים..."

לא בכדי היה מעונו מוקד עליה לרגל של פרחי חסידים שעלו להתבשם מפיו ולשאוב ממעיינותיו. עד היום מתמוגגים הם בכיסופים לחסיד אמת זה.

בשנת תרצ"ז, כשנתיים אחרי עלותו של ר' ליפא ארצה, התגשם חלום נוסף שלו: רבו, הרבי מהוסיאטין עלה ארצה והתיישב בתל אביב. גם השגת סרטיפיקאט לרבי הקדוש לא הגיעה בקלות ורבי ליפא היה מאלו שפעלו רבות בעניין. אחרי כל מיני נסיונות הצליח לגייס לעזרה את פנחס לבון, ממנהיגי הצעירים של מפא"י. לבון זה, יליד קופיטשניץ היה, ולוביאניקער היה שמו לראשונה. אביו היה הגבאי בחצר הרבי מקופיטשניץ שסמוכה אצל הוסיאטין וגם פנחס לבון ואחיו, על אף ששנו ופירשו, נשארו חמים בלבם לבית אבא. ואכן, השיג לבון לרבי את הרישיון הנכסף.

דבקו ברבי לא ידעה שיעור. כמעט לא היה מדבר בפני הרבי וגם בטיש היה על פי רוב עומד ולא יושב. הוא היה אומר: מי שרואה את הרבי אינו יכול יותר לעבור עבירה... מעשה היה ביום היארצייט לאביו שבקשוהו לעבור לפני התיבה. מיאן רבי ליפא ואמר: איני בעל קול ואיני ראוי להיות שליח ציבור. לאחר התפילה יצא אליו הסבא- קדישא ואמר לו: "אומרים עליך שהנך איש אמת, עתה נוכחתי לראות שנכונים הדברים".

עד כלות

בשנת תשכ"א והוא כבן שמונים נפל למשכב. עודו על ערש דוי – והוא התייסר רבות וממושכות בחליו – לא עזבוהו לא אהבת הספר שלו ולא רוחו החסידית השמחה והטובה. הוא לא פסק מלהתעניין בגילויים חגדשים של כתיבי יד ואף הזמין את ידידיו- לקוחותיו- תלמידיו להראות לפנייהם חידושים שנתגלו בתחום. ובשעה שהיה עוסק בשדה הספר נשתכחו ממנו כל מכאוביו.

הוא ידע היטב את מצבו אבל לא התייאש. חודש לפני פטירתו אמר לנכדתו: את לא יכולה לתאר לעצמך כמה אני סובל. ובנשימה אחת הוסיף: אני כל כך רוצה לרקוד בחתונה שלך... כשביקרו אחד הידידים בבית החולים הדסה שאלו מה לאמר בשמו בשובו לחסידי הוסיאטין. אמר לו ר' ליפא: "לכו ותשתו לחיים. דרך אגב, תזכרו את השם אליעזר ליפא..." גם במכתב ששלח ר' **קלמן שאול וילנר**, מנשואי בית הוסיאטין, לחו"ל, סיפר כי ר' ליפא ביקש שלשה דברים שכל כך אפיינו אותו: שאחרי פטירתו יתנו צדקה מכספו, שלא יספידו אותו, ושידידיו יתאספו יחד וישתו "לחיים" לעילוי נשמתו.

בשכבו על ערש דוי, שאלוהו ידידיו ובראשם בן דודו הגה"ח רבי **שלמה שרייבר** ז"ל האם ירצה לאחר מאה ועשרים שנה להטמן בטבריה, בקירבת הרבי מהוסיאטין זצ"ל. אבל רבי ליפא השיב כי לא זה מה שחשוב כל כך, מה שהיה רוצה זה לשכב ליד יהודי שאהב להאכיל רעבים. ("נעבען א ייד ואס האט ליב געהאט צו געבען יידען עסען").

בכ"ג שבט תשכ"א נפטר רבי ליפא. הוא נטמן בבית העלמין בקרית שאול. כשנקנתה החלקה ראו והנה משמים סובבו, ובסמוך לו מצא מנוחתו ידידו ר' **סנדר אקלהלד** ז"ל, שהיה כל ימיו שכיר, ובכל זאת ממשכורתו החודשית הפריש הרבה לצדקה ועזרה לעניים "יהודי שאהב להאכיל רעבים". - - -

*

קוים לדמותו וכיסופין לאישיות חסידית כשל רבי ליפא שווגר ז"ל, שאבתי במהלך השנים מכ"ק
מרן האדמו"ר מקופיטשניץ שליט"א, מהגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א ומנכדו של רבי ליפא –
הגה"ח רבי שמואל דוד גרוס שליט"א רב דחסידי גור באשדוד ששאבו מבארותיו והתחממו לאורו
התודה והברכה לגב' נ. בן ארי תחי' נכדתו של ר' ליפא שהשקיעה רבות במחקר ותייעוד פועלו של
סבה ז"ל והעשירה את אוצרותינו במידע עשיר ורב.

מכון "תל אביב של מעלה"

ת.ד. 455 ב"ב

פקס: 03/6180387

דוא"ל: babad10@kavnaki.net